

Галина САВИЦЬКА, Тамара БОРОДАЙ,

методисти лабораторії гуманітарних дисциплін комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: АКЦЕНТ НА СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

Вивчення іноземних мов – один з основних напрямів у цьому процесі входження України у європейський та світовий економічний простір. У даній статті пропонуємо зосередитись на наступних аспектах викладання іноземних мов: використання медіації як інноваційного засобу підвищення мовних навичок та впровадження соціально-емоційного навчання в освітній процес.

Зазначимо, у школах Черкащини першою іноземною мовою є англійська, як друга іноземна вивчаються німецька, французька, іспанська, польська мови.

Протягом минулого навчального року вчителі іноземних мов області працювали над впровадженням нового Державного стандарту базової середньої освіти в 5-6 класах, проходили підготовку до роботи в 7-х класах Нової української школи. Вчителі англійської мови долучилися до тренінгів Британської Ради та КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, вчителі німецької мови мали можливість пройти три модулі програми підвищення кваліфікації у Гете-інституті, вчителі французької мови взяли участь у навчальних семінарах, які організувало Посольство Франції в Україні у м. Люблін (Республіка Польща). Крім того, Британська Рада спільно з обласними інститутами післядипломної освіти розпочала проєкт *Skills and Well-being In Teacher Learning Opportunities* (SWITLO). Метою проєкту є створення можливостей для вчителів набути досвіду у розбудові професійних спільнот та підтримці їх діяльності шляхом змістовної взаємодії та рефлексії. Такі спільноти сприятимуть розвитку умінь учасників самостійно і якісно планувати і втілювати власні програми професійного розвитку відповідно до їхніх професійних потреб. Оновлена ідея проєкту перегукується з трудовими функціями вчителя щодо безперервного професійного розвитку, і ідеєю створення ефективної форми професійної взаємодії, де вчителі навчаються спільно, переймаючи досвід один від одного. У серпні буде проведено навчання лідерів спільнот області, які пройшли відбір у Британській Раді, а це дозволить в майбутньому більшій кількості вчителів англійської мови долучитися до проєкту.

Вивчення іноземних мов у 2024/2025 навчальному році відбуватиметься за декількома Державними стандартами, типовими та модельними навчальними програмами, з переліком яких можна ознайомитись на сайті Міністерства освіти і науки України та ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Нагадаємо також про інформаційно-методичний кластер «НУШ: базова середня освіта» (Мовно-літературна освітня галузь (іншомовна освіта)) на сайті КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», де розміщено нормативні документи, методичні матеріали щодо викладання іноземних мов у 5-7 класах Нової української школи (<https://sites.google.com/view/inoz-mov/>).

Як і в попередні роки, навчання і викладання іноземних мов орієнтоване на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Звертаємо увагу на

додатковий том рекомендацій, який пропонує нову класифікацію мовленнєвої діяльності: **рецепція або сприймання мови** (читання текстів, прослуховування аудіо, перегляд відео), продукування мови (в усній або письмовій формі), інтеракція або взаємодія (діалог, робота в групах), **медіація** (переробка інформації для того, щоб вона стала зрозумілішою іншим – підсумування, переклад, стимулювання дискусії питаннями тощо).

Присутня в нашому повсякденному житті медіація поєднує декілька мовних видів діяльності і, отже, лежить в основі будь-якої комунікації. Коли ми всією сім'єю обираємо фільм, підбиваємо підсумки конференції, бронюємо готель чи організуємо прогулянку, ми мобілізуємо наші стратегії медіації. Тому включення медіативної діяльності до вивчення сучасних мов є логічним, оскільки вона невіддільна від міжкультурних умінь. Коли було опубліковано Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (2001), медіація була представлена як важлива здатність, однак не супроводжувалася дескрипторами, які були додані та детально описані у вже згаданому додатковому томі, опублікованому у 2018 році Радою Європи (<https://www.coe.int/fr/web/common-european-framework-reference-languages>). Згідно з документом, розрізняють наступні види медіації:

- *Медіація текстів* полягає у передачі інформації, отриманої у текстовій формі, пристосувавши її до співрозмовника і для цього модифікувавши її. Використання медіації текстів на уроці іноземної мови сприятиме розвитку критичного мислення учнів. Приклади завдань: прочитати текст та виокремити головну ідею/ключові деталі, перефразувати чи перекласти вислови, переказати вивчені на уроці стратегію чи правило.

- *Медіація комунікації* відбувається тоді, коли комунікантам з різними мовами спілкування потрібен посередник (медіатор), який володіє обома мовами, який доносив би до кожного із комунікантів зміст сказаного співрозмовником і забезпечував би таким чином процес спілкування. Медіація комунікації – це мовленнєва взаємодія у групі: спільне оформлення змісту/інформації, виклад спільної позиції та здатність організувати мовленнєву взаємодію у групі задля вироблення спільної думки, її вербального оформлення через спілкування; вміння здійснювати комунікацію, формувати умови для її перебігу (створення полікультурного середовища, виконання функцій посередника, що забезпечує комунікацію в неформальних ситуаціях, спрощує спілкування в конфліктних або наближених до них ситуаціях при суттєвих відмінностях у поглядах співрозмовників).

- *Медіація концептів (смисле)*: у цьому виді мовного посередництва мається на увазі, що медіатор, працюючи у групі разом з іншими учасниками, своїми мовленнєвими діями сприяє співпраці (налагоджує або модерує її), створюючи тим самим умови для конструктивного та ефективного спілкування та для спільного напрацювання нових ідей (наприклад, робота в парах чи групах з обговорення зображень, інфографіки, аудіо, відео, проєктних завдань).

Отже, медіація сприяє розвитку міжкультурної компетентності та колаборації між учнями, розвиваючи

таким чином загальні, соціальні та громадянські компетентності.

Звернемо увагу учителів іноземних мов на те, що у минулому навчальному році Міністерство освіти України спільно з Американськими Радами в Україні розпочало пілотування курсу підвищення кваліфікації вчителів англійської мови відповідно до «Програми віддаленого навчання англійської мови для закладів загальної середньої освіти». Основний напрям програми – соціально-емоційне навчання учнів на уроці іноземної мови. Емоційні навички відіграють вирішальну роль у розвитку дітей, особливо в таких кризових ситуаціях, як війна в Україні. Ці навички охоплюють здатність ідентифікувати, розуміти, виражати та регулювати власні емоції, а також емоції інших. Якщо вони добре розвинені, вони дозволяють дітям краще справлятися зі стресом, встановлювати здорові стосунки та стійко протистояти життєвим викликам. Під час війни в Україні діти часто потрапляють у травматичні ситуації, які можуть мати тривалий вплив на їхнє емоційне благополуччя. Тому дуже важливо підтримувати їх і допомагати їм розвивати ці навички.

Соціально-емоційне та етичне навчання (СЕЕН) — це інноваційна навчальна програма для дітей і підлітків від дошкільного до старшого шкільного віку, яка є невіддільною частиною освіти та розвитку людини та надає освітянам інструменти, необхідні для розвитку емоційного, соціального та етичного інтелекту учнівства і самих себе. СЕЕН допомагає розвивати вміння розуміти емоції та керувати ними, контролювати власну поведінку, налагоджувати та підтримувати стосунки, співпереживати іншим.

Соціальне та емоційне навчання (СЕЕН) – це процес, через який учні навчаються:

- набувати та застосовувати знання, навички та ставлення для розвитку здорової особистості
- керувати емоціями та досягати особистих і колективних цілей
- відчувати емоції інших людей та виявляти співчуття до них
- встановлювати та підтримувати стосунки підтримки
- приймати відповідальні та зважені рішення

Використання методів соціального та емоційного навчання на уроках іноземної мови та заходи для соціального залучення, спілкування, командної роботи, навчання доброти та поваги є запорукою успіху в майбутньому житті.

СЕЕН в основному стосується комплексу з п'яти життєвих компетентцій, а саме: САМОСВІДОМІСТЬ, САМОКОНТРОЛЬ, ВІДПОВІДАЛЬНЕ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ, НАВИЧКИ СТОСУНКІВ І СОЦІАЛЬНА ОБІЗНАНІСТЬ.

Особливої актуальності навчання набуває під час надзвичайних ситуацій, таких як пандемії, стихійні лиха, війна тощо. Ці здібності формально не пов'язані зі змістом предмета іноземна мова, але їх можна розвивати, додаючи соціальні та емоційні елементи до навчання та викладання.

Значення соціальних та емоційних компетентностей для учнів у школі та в житті постійно зростає, особливо в неспокійні часи. Розуміючи, як діти переживають травматичні події і як вони висловлюють свій тривалий стрес від пережитого, вчителі можуть реагувати на потреби дітей і допомагати їм пережити цей складний час. Мета – відновити баланс у житті дітей та їхніх родин. Тому надзвичайно важливо слідувати за вразливими групами, пам'ятати про відмінності, створювати безпечне та передбачуване середовище, створювати довірливі, турботливі та чуйні стосунки з учнями, використовувати опитування для виявлення моделей поведінки та можливих тригерів у класі, використовувати підтримку позитивної поведінки, виховувати почуття залученості, надавати інформацію в заспокійливій формі, займатися

власним професійним самообслуговуванням та особистим благополуччям, усвідомлювати свої межі та обмеження, формувати свою відповідальність під час надзвичайних ситуацій.

Дистанційна форма навчання вимагає більшої уваги до СЕЕН через соціальне дистанціювання в першу чергу. Навчання можна інтегрувати з будь-якою діяльністю, яка проводиться в класі, як дистанційно, так і очно. Потрібно ознайомитися з окремими стратегіями та обрати те, що підходить саме конкретному вчителю і його учням.

Стратегії та вправи для розвитку мовленнєвої компетентності:

Будьте відкритими.

- Дайте учням час і простір.
- Будьте зрозумілими.
- Беріть до уваги, що ви, ваші учні та їхні сім'ї переживають значні зміни в житті, роботі та навчанні.
- Будьте гнучкими.
- Залишайтеся на зв'язку та залучайте учнів.
- Долучайтеся до розв'язання проблем.

Прості способи інтеграції соціально-емоційного навчання:

1. Починайте день з практики SEL «ранкове вітання».
2. Практикуйте усвідомленість (mindfulness), вправи на дихання та позитивне зосередження на своєму самопочутті.
3. Використовуйте мисленнєві вправи, які залучають використання навичок 21-го століття.
4. Пишіть вірші.
5. Використовуйте смайли, щоб допомогти дітям визначити свої емоції.
6. Використовуйте читання та обговорення прочитаного для аналізу повчальних моментів.
7. Робіть багато спільної діяльності. Навчіть дітей працювати в групі.
8. Виховуйте культуру доброти, заохочуйте дітей до співчутливого ставлення один до одного.
9. Моделюйте складні ситуації та практикуйте рольові ігри.
10. Змушуйте їх рухатися! Використовуйте кожну вільну хвилину для таких ігор та вправ, як: руки-ножиці, супер розтяжка, пози йоги, розслаблення, танцювальна вечірка, щоденна реєстрація емоцій. Смійтеся частіше.

Вправи для збереження спокою в класі:

- Запишіть зміни в розкладі на дошці: знання того, чого очікувати, допомагає учням зосередитися.
- Проведіть заняття на свіжому повітрі.
- Заохочуйте учнів за виконану роботу: впоралися з завданням без перерв? Дайте п'ять хвилин вільного часу в кінці заняття.
- Залучайте природу: проєктуйте зображення тропічного лісу на великий екран і увімкніть звуки дощового лісу. Одна хвилинка – це все, що вам потрібно для швидкої подорожі в їхній уяві.
- Використовуйте перерви для мозкової активності: вправи, які допомагають заспокоїтися.
- Створіть дошку для релаксації в класі: запропонуйте учням переглянути журнали про подорожі або туристичні вебсайти та знайти фотографії місць, які вони мріють відвідати або які викликають у них відчуття спокою. Створіть у класі колаж, який можна буде розмістити на видному місці. Продемонструйте, як ви самі розглядаєте колаж, щоб в учнів з'явилася така ж звичка.
- Використовуйте класику: учні працюють над тихим завданням? Увімкніть класичну музику, поки вони працюють. Продуктивність зростає, а стрес зменшиться.
- Колір (це сподобається навіть старшим учням!): доведено, що мандали, візерунки або будь-який надрукований дизайн заспокоюють учнів.

Потрібно також пам'ятати про особисте благополуччя та приділяти йому увагу. Професійний стрес у поєднанні з іншими факторами може вести до професійного вигорання – психологічного стану, пов'язаного з відчуттям емоційного виснаження, втрати ентузіазму щодо праці, розвитку негативного сприйняття своєї роботи, а це веде до порушення психологічної рівноваги, погіршення працездатності, може спричиняти проблеми у сфері фізичного та психічного здоров'я, впливати на усі сфери життя людини.

Ми живемо в еру зміни парадигми щодо моделі праці. Значення психологічного добробуту фахівців, їх активного, творчого залучення в робочий освітній процес дітей та реалізації своєї місії, плекання здорових стосунків та здорової психологічної атмосфери у колективі стає усе більше у фокусі уваги. Тривалий стрес, викликаний війною, підвищує рівень нервово-психічної напруги і в самих педагогів, дезорганізує їх життя та роботу. Вчителям доводиться працювати з дітьми, які мають досвід війни, працювати з дітьми під час війни, працювати з дітьми, які знаходяться в різних умовах. Все це пов'язано зі значним напруженням, емоційним виснаженням, що може негативно впливати на психологічну безпеку в класі чи то школі. Як наслідок, психоемоційна нестабільність, тривога, посттравматичні стресові розлади, сум, депресія, апатія, іноді – немотивована агресія, панічні напади, зниження когнітивних функцій, негативні спогади та ін. є, на жаль, доволі розповсюдженими явищами в учительському середовищі. Усе вищезазначене актуалізує проблему психологічної підтримки й соціально-психологічної реабілітації педагогів. Надзвичайно важливі навички та прийомы, які допомагають опанувати себе в період стресу.

З методиками розпізнавання та подолання психологічних, емоційних труднощів, підвищення мотивації до роботи, перемикання уваги на пізнання нових особливостей роботи з дітьми під час війни, поповнення власного ресурсу педагогічних працівників можна ознайомитись у посібнику творчої групи авторів,

вчителів іноземних мов пілотних шкіл/ за заг. ред Г.І. Савицької, Т.В. Бородай «**Впровадження соціально-емоційного навчання при вивченні іноземних мов**» (<http://surl.li/ukbhm>)

Потрібно пам'ятати, що, коли йде мова про навчання соціально-емоційних навичок, корисно бути систематичним, а науково обґрунтована навчальна програма може допомогти охопити ті навички, які найбільше потрібні учням.

Як ніколи раніше, шкільна соціальна компетентність має вирішальне значення для підтримки академічного відновлення, психічного благополуччя та безпеки школярів. Вона сприяє розвитку самосвідомості, самоуправління, відповідального прийняття рішень, навичок взаємовідносин та соціальної обізнаності, ключових компетентностей, які, безперечно, є життєво важливими для школи та життя, особливо в часи невивірдженої війни чи будь-якої іншої надзвичайної ситуації.

Отже, у новому навчальному році рекомендуємо вчителям іноземних мов зосередитись на впровадженні в освітній процес соціально-емоційного навчання та звернути особливу увагу на медіацію як мовленнєву діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brosch M. Relevanz von Mediationen im Fremdsprachenunterricht nimmt zu. URL: <https://www.klettsprachen.de/referenzrahmen/>
2. Cadre européen commun de référence pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer. Volume complémentaire avec de nouveaux descripteurs. URL: <http://surl.li/ukkgug>
3. Dugast S. La médiation en classe de FLE. URL : <https://www.hachettefle.com/dossiers/la-mediation-en-classe-de-fle>
4. Quick Classroom Stress Relievers for Teachers. URL: <https://tinyurl.com/4c9fpbnk>
5. What is the CASEL Framework? URL: <https://tinyurl.com/p9uyzvt9>

Володимир КРИЖАНІВСЬКИЙ,

завідувач лабораторії природничо-математичних дисциплін комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ РОБОТИ УЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОГО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ

Новий Державний стандарт базової середньої освіти (далі по тексту – Державний стандарт), створений групою реформаторів української освіти ще у 2020 році, впевнено крокує середньою ланкою української шкільної освіти. Вже не за горами впровадження стандартів у старшій школі, і наразі вже акцентується увага на оновленні старшої ланки середньої освіти. Отже, ми можемо з упевненістю сказати, що новий базовий державний стандарт став органічною частиною реформи «Нова українська школа» і утвердився у професійній діяльності українського педагога.

Міністерством освіти і науки України розроблено багато нормативних документів, які повинні регламентувати рішення впровадження Державного стандарту, однак є ще багато невіршених питань. І саме заклад загальної середньої освіти, як автономна одиниця в структурі освіти, повинен вирішувати певні питання відповідно до нормативних документів міністерства. До прикладу, школа самостійно приймає рішення щодо способу та виду оцінювання здобувачів освіти. Звісно, що такі рішення повинні впроваджуватись санкціоновано – через педагогічну раду навчального закладу.